

Krakovsko predmestje.

V Ljubljani, dne 1895.

Paše blagorodje!

Najbrž Vam je že znano, kako strahovita nesreča je zadela naše stolno mesto Ljubljano in deloma tudi deželo Kranjsko; ker pa se zanima za to silno nezgodo skoro ves svet, Vam utegne biti ljubo, da Vam jo nekoliko nadrobneje opišem.

Imeli smo nenavadno hudo zimo, tako, kakeršne ne pomni sedanji rod, in vse je željno pričakovalo pomladi, vse se veselilo prerojenja nature, prelepih velikonočnih praznikov.

Veliki četrtek in petek sta bila krasna pomladanska dneva, topla in prijazna, na veliko soboto pa so zagrnili obnebje temni oblaki in rosil je malone ves dan lahak dež. Šele na veliko nedeljo popoldne se je zopet zjasnilo.

Po lepi kristijanski navadi so ljudje do malega bili ta večer zgodaj doma, da slavé ta praznik v krogu svojih rodovin. Javni lokali so bili dosti slabo obiskani, vladala je v mestu nekako praznična tihota.

A ta lepa noč je postala tako grozna, da je ne pozabi nihče, kdor jo je prebil v našem mestu, in spominjajoč se nanjo, zastane človeku kri.

Bilo je ob 11. uri 18 minut, ko nas je prebudil silen potres. Vse je pokalo in se majalo, zidovi so se rušili, dimniki so se ropotajoč podirali. Ljudje so hiteli iz hiš; ne meneč se za to, so-li oblečeni ali ne, hiteli so kakor blazni, samo da si rešijo življenje. Ulice so hipoma oživele. Bolnike in otroke so nosili iz stanovanj. Videti je bilo mnogo na pol golih ljudi, ki so se trepetajoč mraza in strahu zbirali na večjih krajih in goreče molili, proseč Boga, naj jim prizanese, naj jih reši strašne smrti pod razvalinami prijazne Ljubljane.

Sunki so se vso noč in z malimi presledki ponavljali ves dan in tudi naslednje dni, a njihova moč je čedalje bolj pojemala. Prvi pa so bili tako siloviti, da so ljudje že obupavali, misleč, zdaj in zdaj se razpoči zemlja in v tem brezdnu se pogrezne mesto z vsemi prebivalci.

Šele ko se je zdanilo, se je videlo, kako je mesto opustošeno. Izgledalo je, kakor da je bilo bombardovano. Po vseh ulicah je visoko ležala opeka, največ od porušenih dimnikov in s streh; dimnikov skoro nikjer ni bilo, strehe pa so bile največ razdrapane, a videti je bilo tudi večje in manjše razpoke malone na vseh poslopjih. Bil je to pretužen pogled, in kdor je prej poznal naše čedno mesto, temu je žalost krčila srce in v oči so mu prišle solze.

Ne dá se povedati, kaka čutila so prešinila ljudi, ko se je izvedelo, da grozni potres ni napravil samo velikansko gmotno škodo, nego da je tudi nekaj ljudi ponesrečilo.

Ker se je potres primeril pozno ponoči, ko so bili ljudje večinoma že v svojih stanovanjih, se je primerilo manj nesreč, kakor bi se jih bilo, da se je zemlja stresla o belem dnevu. Vender pa je tudi ponoči končal življenje nekaterih ljudi. Na Karolinski zemlji je bila ubita šivilja Franica Škrjanc, v mestu pa tiskar Pašek, v bližnji Šiški je bil ubit krčmar Fran Šušteršič, znan z imenom „slepi Janez“, njegovo ženo je od strahu zadela kap, na 70 letnega vinskega trgovca Žogarja pa se je zrušil obok in ga pri priči ubil. Vrh tega je pa bilo še jako mnogo ljudi nevarno ranjenih.

Škoda, katero je povzročil potres samo na poslopijih, je velikanska. Strokovnjaki jo cenijo na več kakor pet milijonov; saj je pa tudi skoro ni zgradbe, ki ni kolikor toliko trpela. Sprehod po ulicah je že kazal, da je škoda silna, a kdor je pogledal v poslopja in videl, kako so trpela v notranjih prostorih, ta se je zgražal nad toliko nesrečo.

Največ so trpele cerkve. Razun stolne cerkve so še sedaj vse zaprte, in prve dni so se svete maše darovale na javnih trgih. Najbolj je prizadeta frančiškanska in trnovska cerkev, kjer se je marsikaj podrlo in je zidovje silno razpokalo. zlasti stolpi. Močno poškodovana je tudi cerkev sv. Jakoba in luteranska cerkev, dočim so druge cerkve manj trpele, nekaj pa vsaka.

Mnogo je hiš, ki so tako razbite, da se je bati, da se poderó. Zaradi tega pregledujejo mestne komisije pod vodstvom z Dunaja došli inženirjev vse hiše ter določajo, katere bo podreti ali prezidati in katere se dadó popraviti. Zlasti hudo so poškodovane hiše na levem bregu Ljubljaničinem. Posebno mnogo so trpeli kolodvor, poštno poslopje, kolizej, muzej, gledališče, deželni dvorec, poslopje deželne vlade, vojaška in deželna bolnica, vojaško skladišče, gimnazija in frančiškanski samostan. Povsod so se stropje udrli, zidovje pa je ponekod tako razrukano, da visi na vse strani in da se vidi iz sobe v sobo. V deželni bolnici so usmiljene sestre z veliko požrtovalnostjo še v noči znosile bolnike iz poslopja na vrt. V muzeju so vse dragocene zbirke v vrednosti nad 50.000 gld. uničene in poslopje samo je močno oškodovano. Deželno gledališče je znotraj tako razdejano, kakor da so je divjaki opustošili, zunaj pa je počilo od pročelja do tal. Knežji dvorec je močno razbit, takisto ljubljanski Grad, s katerega so se morali vsi kaznjenci odpraviti. Prepeljali so jih vklenjene in s posebnim vlakom v Maribor in v Gradec. Marijanišče, deželno sodišče in tobačna tovarna so zelo poškodovane, meščanska vojašnica v Trnovem pa je taka, da se utegne vsak hip sesesti.

Prav tako so razdejane zasebne hiše. Najboljšo sliko o celi nesreči si je moči napraviti po tem, kar sodijo strokovnjaki gledé poslopij. Pravijo, da bo deloma ali popolnoma podreti kakih petindvajset odstotkov vseh hiš, korenito popraviti ali prezidati kakih 65 odstotkov, in le ostale se bodo dale z malimi troški vzpostaviti v prejšnje stanje.

Tudi zunaj Ljubljane je bil potres sila močan. Najbolj je razgrajal v kamniškem okraju. V Kamniku je bilo mnogo hiš poškodovanih in je škoda jako velika. Še hujši je bil potres v Mengšu, kjer se je zrušil veliki altar, v Domžalah, v Dobu, na Skaručni, a središče vsega potresa so bile Vodice. Ta vas je popolnoma razdejana. Hiše niso poškodovane, zrušene so v pravem pomenu besede in sicer vse. Kar je v Vodica poslopij, vsa se bodo morala podreti. V velikonedeljski potresni noči so bili v Vodica v neki hiši ubiti trije otroci. Cerkve v Komendi, Vodica, Mengšu, na Homcu in na Šmarni gori se bodo morale vse podreti.

Čutil se je velikonedeljski potres tudi zunaj Kranjske, tako v Trstu, na Reki, v Gorici, v Celovcu, v Gradcu, v Zagrebu, celo na Laškem, a škode ni nikjer naredil kakor na Kranjskem.

Razen do malega vseh vasij v kamniškem okraju je več ali manj škode tudi v Škofji Loki, v Borovnici, v Vačah in Kandersah, v Zagorji ob Savi, v Radovljici, v Stranski vasi, v Kozarjah, v Rudniku, v Vevčah, kjer se podere ondotna papirnica, v Jančah, v Podolnici in še mnogih drugih krajih. Povsod je potres naredil veliko škodo, zlasti pa na večjih poslopijih, na cerkvah, župniščih, šolah. Sedeminštirideset cerkvâ in šol bode deloma podreti, deloma prezidati, in če ne bo zadostne podpore od države in zasebnikov, razpadlo bo marsikatero, še pred kratkim trdno in lepo poslopje, v razvaline.

Nikjer pa položaj ni tako žalosten, kakor v Ljubljani. Tu je koj po prvem potresnem sunku na tisoče ljudi izgubilo stanovanja. Hiše so namreč tako razrukane, da ni moči v njih prebivati. Ljudje so se nastanili najprej kakor je kdo mogel. Prve noči je malone vse nočevalo pod milim nebom, v kadeh ali v vozovih, pozneje pa so se na raznih krajih postavili vojaški šotori. Predno pa so se jele delati lesene barake, nastal je dež in tisti, ki nimajo strehe, trpeli so mnogo od vlažnosti.

Šele nekaj dnij po potresu je bilo moč nabaviti potrebnega lesa, da so se jele delati barake. Te bodo v kratkem vse postavljene, ker sta prišli iz Ptuja in Gradca dve stotnji pijonirjev, ki marljivo delujejo in so izvežbani pri tem delu.

Barake se postavljajo za tiste, ki nimajo stanovanj, skrbi se pa tudi za tiste, ki nimajo premoženja, katerim je potres vzel ali skrčil zaslužek. Prve dni se je na raznih mestih delila zastoj — čez 6000 porcij na dan — jako dobra hrana, za katero so se ljudje kar trgali. Kuhala se je v posebnih vozovih, katere je poslala dunajska rešilna družba, ali pa so prišla jedila že skuhana z Dunaja. Sedaj se deli hrana še na dveh mestih zastoj; v Trnovem, kjer je dunajsko društvo za napravljanje ljudskih kuhinj postavilo svojo kuhinjo za silo, in pa v poslopju starega strelišča, kjer se deli hrana vsak dan za nad 2000 oseb na troške kranjske hranilnice. Vrh tega pa se sramežljivim siromakom in tistim, ki nimajo kje kuhati, hrana kuha v posebnem vozu in po nizki ceni prodaja.

Skoro teden dnij je bilo prebivalstvo tako preplašeno in zbegano, da si ni vedelo na nobeno stran pomoči, zlasti ker so se potresni sunki vedno ponavljali. Šele ko je jelo vibriranje zemlje pojemati, so se ljudje zmislili na prihodnost.

Začela so se varnostna dela, v prvi vrsti podpiranje hiš. Kdor gre sedaj po ljubljanskih ulicah, vidi do malega vse hiše na vseh straneh z mogočnimi trami podprte, še bolj pa je v notranjih prostorih vse podprto. To že kaže nekako, kolika je škoda, kaj šele natančnejše pregledovanje zidovja.

Potresnih sunkov še vedno ni konec, a ker so rahli, se je splošna zbeganost precej polegla in ljudje zopet mislijo na prihodnost.

Da se reši prihodnost mesta, da se otme Ljubljana pretečega propadanja, na to deluje zdaj vse, na to so se združili vsi tisti, katerim je pri srci usoda mesta.

Posebne komisije hodijo od hiše do hiše, pregledujejo vse natančno in določajo, kaj se ima kje popraviti, kaj je prezidati, kaj podreti. Te komisije določajo, če se smé v kaki hiši stanovati ali ne, in zbirajo zajedno podatke za cenitev škode. Od te ceniave je odvisno, koliko podpore bo država dala hišnim posestnikom, zlasti siromašnejšim, ki so že itak zadolženi. Ako ne bo ta podpora jako izdatna, bo marsikateri hišni posestnik uničen.

Priznati se mora, da se izvršujejo varnostne naprave pri posamnih poslopih z vso mogočo previdnostjo. Vzlic temu sta se primerili dve nesreči. Na sv. Petra cesti je padel z neke hiše in se ubil tesar Andrej Svetek, na Cesarja Jožefa trgu pa se je prevrnila stena neke barake in padla na pijonirja Imbro Bajsa ter mu zlomila nogo. Bajsa je umrl drugi dan. Njegov pogreb je bil jako lep. Udeležil se ga je ves obč. svet z županom na čelu, mestna občina pa je na krsto ponesrečenega rojaka položila lep venec.

Grozna nezgoda, ki je zadela naše mesto, je obudila po vsem naobraženem svetu splošno sožalje in kjer živé rahločutni ljudje, hité ponesrečenim prebivalcem ljubljanskim z milodari na pomoč. Na čelu vseh se je s svojo nevsahljivo dobroto postavil naš premilostni vladar, ki je prvi daroval za mesto Ljubljano 10.000 gld., za deželo pa 5000 gld. Po njegovem vzgledu so se ravnali drugi člani svetle cesarske rodbine, ki so vsi darovali večje ali manjše svote. Prihitela je nadalje na pomoč država, ki je za prvo silo nakazala 25.000 gld., dežela Kranjska, ki je darovala za mesto 10 000 gld., za deželo pa tudi 10 000 gld. Ljubljanski občinski svet je koj določil za napravo barak 10.000 gld. in za podporo siromakov zopet 10 000 gld. Kranjska hranilnica je darovala za prvo pomoč 5500 gld., dunajski občinski svet je daroval 15.000 gld., praški 2000 gld., graški 1000 gld., zagrebški 600 gld. Oglasilo se je tudi veliko število posamnih dobrotnikov, ki so darovali nekateri res ogromne svote; Rothschild je dal 5000 gld., Gutmann 3000 gld. Sploh se odlikujejo prebivalci Dunaja, kakor vedno, tako tudi to pot s svojo radodarnostjo. Prihajajo pa darovi z vseh strani in če se bo dobljeni denar prav in preudarno obrnil, se utegne Ljubljana preroditi in prenoviti.

V soboto, dné 27. aprila, je bil minister notranjih del marki Bacquehem v Ljubljani. Ogledal si je vse mesto in se na svoje oči uveril, da je škoda res velikanska. Priznal je tudi brez ovinkov, da je državna podpora Ljubljani res neobhodno potrebna in zagotavljal, da bo vlada storila vse, kar mogoče, da reši Ljubljano. Prinesel je tudi tolažilno vest, da pride naš dobri in milostni vladar v Ljubljano v torek, dné 7. maja popoldne, kjer se bode mudil tri ure.

Konečno bodi še povedano, kaj méni prvi strokovnjak naše dóbe, profesor Hoernes, o ljubljanskem potresu. Predaval je o njem in mej drugim rekel:

„Tragičen ljubljanski potres ne zanima le Avstrije, temveč ves omikani svet. Razni uzroki napravljajo različne potrese in taki so:

1. Pogrezilni potresi, ki nastajajo, ako se pogreznejo podzemeljske votline, ki so nastale vsled podzemeljskih vodá ali po drugih elementih. Taki potresi so le krajevni.

2. Vulkanični ali eksplozijski potresi, ko nastajajo sunki, katere napravljajo plini, izvirajoči iz delujočih ali pa tudi ugaslih ognjeniških žrel.

3. Tektonični ali dislokacijski potresi, kakeršen je bil v Ljubljani v noči od 14. na 15. aprila in sledeče dni. Ti potresi nastajajo s kupičenjem in krčenjem zemljinih plastij v gorovji, pri čemer se zemljini sloji premičejo, pogrezajo, lomijo in trgajo, in se pri tem zemlja trese in potres opustošuje. Razpoke se delajo v linearnem potresnem pasu v prečnih sunskih črtah valovito od Ljubljane proti Trstu in njih okolici v južnih vzhodnih alpah v mladih rušenjih plastij s podzemskim bobnenjem, ropotanjem in pokanjem do Južne Tirolske, Italije in Južne Ogerske. Trajanje potresa je jako različno. Prvi sunki so najmočnejši in največ škode napravijo in je jako verjetno, da se ti sunki več ne ponavljajo, ali vsaj v taki sili ne; a so slučaji, da se je potres ponavljal tedne, mesece ali cela leta. Zato naj Ljubljančani sami le pogumno in brez strahu zopet zidajo; kar je hudo omajano, naj se ne popravlja, temveč naj se nove hiše zidajo brez mnogih nadstropij in brez obokov. To so najboljša varstvena sredstva. Iz podršin se bode razcvela nova lepa Ljubljana, kakor je Zagreb po potresu 1880. leta se pomladil in polepšal.“

Razen te teorije o potresu je še več drugih, ta pa je najverjetnejša. Kje je resnica, to vé samo On, ki nas je vstvaril in v čigar rokah je naša usoda.

Ljubljana je sedaj razrušena in prazna. Premožnejši ljudje so vsi odpotovali in površen pregled mestnega prebivalstva kaže, da je odpotovalo blizu osem tisoč ljudij. Sedaj pa odpotuje tudi nekaj vojakov. Topničarji pridejo v Gorico in ker se bodo bolniki iz podrte vojaške bolnice prenesli v vojašnico, premesti se najbrž tudi jeden bataljon pešcev v Novo mesto. To je za razne trgovce in obrtnike hud udarec.

Ker je kakih 10.000 ljudij brez svoje strehe in ker bodo ti še dlje časa morali prebivati v barakah in šotorih, je nevarnost v zdravstvenem oziru jako velika. Bati se je, da nastaneta legar in griža. Kar je mogoče storiti, da se to prepreči, se sicer stori, a uspeh vseh teh del je odvisen od vremena.

To je v kratkih potezah narejena slika našega stolnega mesta Ljubljane in nje okolice. Prebivalstvo goji upanje, da se zboljšajo pretežne sedanje razmere in lotilo se je z novim pogumom dela. Kamor se pogleda, povsod se vidi, kako marljive roke podirajo, kar je treba podreti, cele hiše ali vsaj dele, kako popravljajo strehe in dimnike. Izpod razvalin utegne nastati novo mesto, lepše od prejšnjega, a le, če se bode vse združilo mestu v pomoč, le če bode država tekmovala z zasebniki gledé radodarnosti; iz lastne moči in brez zunanje podpore pa si Ljubljana ne opomore.

Prav kakor usoda hišnikov je tudi eksistenca premnogih trgovcev in obrtnikov odvisna od podpore, katera se zloži v prid ljubljanskemu prebivalstvu.

Sedaj hira vse. Trgovci in obrtniki nimajo naročil, ne zaslužijo ničesar, pač pa imajo obveze in skrbi ter troške. Ako se jim ne bo pomagalo, prišli bodo še v hude stiske in morda se celo zgodi, da ponesreči marsikateri iz njih in ustavi plačila.

Vsak pravi prijatelj in človekoljub naj torej dela na to, da se nabere kolikor mogoče milodarov v korist Ljubljani. Kdor kaj daruje ali nabere, naj pošlje dotični znesek naravnost mestnemu magistratu ljubljanskemu, ki ga bo obrnil, kakor je dobro in prav.

Srcé človeško ne pozná jezikovnih razlik in narodnostnih predsodkov; to vidimo sedaj, ko zlošno darujejo Ljubljani v prid slovanski naši bratje kakor Nemci in Italijani svoje prispevke, in prav to daje ljubljanskemu prebivalstvu moč, da ne izgubi vere v sé, v človeštvo, v svojo prihodnost.

Nadejé se, da sem Vam s tem opisom podal sliko o ljubljanskem položaju, se Vam priporočam

z velespoštovanjem

